

Historische wandeling

Start: het Arsenaal [s]

Duur: ca. 1 uur

We starten de wandeling op de plaats waar ooit een van de middeleeuwse kloosters van Nijmegen stond, dat van de zusters van **Mariënborg**. Van het klooster is alleen nog de kapel blijven staan. De kapel is een van de weinig overgebleven 'dubbelkerken': er is een bovenverdieping in aangebracht zodat zusters boven en leken beneden, afgezonderd van elkaar, de dienst konden bijwonen. Met de verovering van de stad op de Spanjaarden in 1591 door prins Maurits kwam er een einde aan de macht van de katholieke kerk. Als gevolg daarvan was het klooster letterlijk tot uitsterven gedoemd: de zusters mochten wel blijven, maar hun geloof niet meer in praktijk brengen en ook geen novicen meer aannemen. In de loop der tijd kregen kapel en klooster diverse bestemmingen, van kazerne en turfschuur tot stadsdrukkerij. De kloostergebouwen raakten in verval en werden, op de kapel na, gesloopt om rond 1820 plaats te maken voor het Arsenaal, de opbergplaats voor het wapentuig van de vestingstad Nijmegen.

We gaan naar rechts, langs **LUX [1]** en komen op een kruispunt. Hier vinden we zowel stadsbeelden van de stadsuitleg na 1874 als van de wederopbouw na het bombardement van 1944. De grote concentratie aan bankgebouwen die u hier ziet is niet toevallig. Dit stadsdeel was bestemd om het nieuwe naoorlogse financiële centrum te worden. Rechts achter u de Tweede Walstraat. Zo genoemd om de plaats aan te duiden waar de wallen de stad omvatten. De meubelwinkel op de hoek met de Tweede Walstraat maakt deel uit van een groot 19e eeuws pand (met Jugendstil-elementen) dat gebouwd is na de sloop van de wallen.

Links voor u de voormalige **Rotterdamse Bank [2]**, het hoekpand met geglazuurde pilaren en smeedijzeren traliehekken. Het is ontworpen door J.G. Deur, rond 1930, in een periode dat hij invloeden van de Amsterdamse school in zijn ontwerpen toepaste. De voormalige kluis heeft in een nabij verleden dienstgedaan als repetitieruimte voor popgroepen.

We lopen naar het links aan de overzijde gelegen hoekpand, het oorspronkelijk Agentschap van de **Nederlandsche Bank [3]**. Dit is het eerste naoorlogse bankgebouw. Het heeft de gesloten en onaantastbare uitstraling die van een gebouw van de Nederlandsche Bank verwacht mag worden. Anderzijds heeft het de openheid van een modern kantoor. Het metalen plastic boven de deur beeldt de geldcirculatie rond de wereldbol uit.

We gaan rechtsaf, langs de voormalige Rotterdamse Bank en lopen Klein Mariënborg uit en steken de weg over. Midden op het driehoekige plein staat een meer dan honderd jaar oude linde, de Wilhelminaboom, geplant ter gelegenheid van de inhuldiging van Wilhelmina tot koningin (1898). We lopen rechts van het winkelpand de Gerard Noodtstraat in. Aan de rechterzijde op nummer 135 zien we in een decoratieve stijlaanduiding een gaaf bewaard gebleven voorbeeld van een reclame-uiting van het automobielbedrijf Jansen-Ederveen. Op nummer 121 is **het Natuurmuseum gevestigd in een voormalige synagoge [4]**. Dit in 1913 geopende gebedshuis kwam in de plaats van een kleinere voorganger in de Nonnenstraat. Het karakteristieke pand, naar een ontwerp van Oscar Leeuw, wordt bekroond door een koepeltoren.

Aan het einde van de straat heeft u zicht op de walmuur. Door de uitvinding van het buskruit verloren de walmuren een deel van hun beschermende waarde. Daarom werden aan het eind van de vijftiende en aan het begin van de zestiende eeuw de walmuren aangepast. De weergang met bogen en kantelen werd grotendeels gesloopt en aan de stadszijde werd een

zware aarden wal tegen de oude schildmuur opgeworpen. Dit is nog te zien in het bewaard gebleven gedeelte van de muur. Halverwege de walmuur in het Hunnerpark ligt de **Keuperstoren [5]**. De trap, die door de opening in de muur is te zien, gaf toegang tot de weergang.

We gaan linksaf, de St. Jorisstraat in. We steken het plein over, met rechts Museum Het Valkhof, en lopen naar de brug over de Voerweg. De brug verbindt de plateaus van het Valkhof en het Kelfkensbos. Oorspronkelijk vormden de plateaus één geheel. Op zijn vroegst begin 15e eeuw werd het plateau doorgraven, de huidige Voerweg. Bij de eerste stadsomwalling lag de Valkhofburcht nog buiten de stadsmuren. Pas veel later is de burcht binnen de stadsmuren opgenomen. Het fraaie smeedijzeren hekwerk aan het begin van de brug is een dankbetuiging aan de leden van de commissie die belast waren met de uitleg van de stad na de afbraak van de wallen rond 1880. Rechts achter Het Museum ligt de Belvedere [6], een waltoren uit de vijftiende eeuw.

We vervolgen onze weg via de St. Jorisstraat richting Hoogstraat. Op de hoek Burchtstraat-Mariënburgsestraat stond vroeger de Burchtpoort, één van de oudste stadspoorten. De poort is na de nieuwe en wijdere omwalling van rond 1500 binnenpoort geworden, maar rond 1835 gesloopt om plaats te maken voor de schouwburg, die op zijn beurt in 1934 werd afgebroken. Het huidige winkel-wooncomplex dateert van na de oorlog.

Het spoorwegmonument in de vorm van een engel, op het Valkhof aan de ingang van het park, herinnert aan de eerste spoorwegverbinding van Nijmegen. Deze lijn naar het Duitse Kleef kwam in 1865 op particulier initiatief tot stand. De zinken engel beeldt de overwinning uit. 'Eendracht maakt macht' staat op de sokkel. Pas in 1879 slaagde Nijmegen erin, om op staatskosten, aansluiting te krijgen op het landelijk spoorwegnet met de spoorlijn naar Arnhem, gevolgd door de spoorwegverbindingen met Venlo en Den Bosch.

We lopen rechtsaf richting Waal en gaan de Veerpoorttrappen af. Aanvankelijk was er geen trap maar liep de straat steil naar beneden. De straat was zo steil dat die in Nijmegen bekend stond als het 'stikste', het meest steile straatje. Als het had gesneeuwd was deze plek geliefd om met de slee de helling af te gaan.

Beneden aan de Waalkade ligt rechts **museum De Stratemakerstoren [7]** een unieke vestingtoren. Over het water ziet u de verkeersbrug uit 1936. De gedachte voor een vaste oeververbinding bestond al in 1905 als burgerinitiatief. Het heeft uiteindelijk dertig jaar geduurd voordat de brug er kwam. De grootste weerstand kwam uit de benedenstad. Begrijpelijk, want doordat de oorspronkelijke veerverbinding in de benedenstad uitkwam, lag het economisch hart van de stad ook in de benedenstad. Een vaste oeververbinding zou een verplaatsing van het economisch centrum naar de bovenstad tot gevolg hebben. En zo is het ook gegaan.

Links, achter het Casino, bevindt zich het Groene Balkon, een enorme keermuur uit 1953 die als het ware de oorspronkelijke helling zo veranderd heeft dat er meer boven- dan benedenstad kwam, met wat 'nettere' huizen: "Daar waar geen wasch uithangt".

We lopen achter het Casino langs, door de Vleeshouwerstraat, en vervolgens rechts de Steenstraat in. Bij nummer 19 kijkt u ogenschijnlijk naar een kelder, maar in werkelijkheid is dit de Lossertpoort, een in oorsprong middeleeuwse stadspoort. De Waalkade lag vroeger veel lager dan tegenwoordig. Om zich te beschermen tegen het hoge water is gaandeweg de Waalkade opgehoogd. Aan de linkerkant is er bij de Mussengas een doorkijkje naar een mozaïek, voorstellende Maria met kind en St. Olof, de patroonheilige van het Schippersgilde van

Nijmegen.

We vervolgen de Steenstraat. Bij de herbouw van de benedenstad zijn authentieke gedenk- of gevelstenen bewaard gebleven. Op sommige plaatsen zijn ze in de gevel van de nieuwbouw opgenomen zoals op de hoek Steenstraat-Grotestraat: het familiewapen van Arnold Kelfken uit 1729.

Via de Waalkade linksaf vervolgen we de wandeling naar de Lage Markt. Hoog water en ijsgang vorm(d)en een bedreiging voor de stad. Bij hoog water overstroomt de Waalkade. De hoogwatersteiger dient ervoor dat bij heel hoog water schepen toch nog aan kunnen meren. Vandaar de hoge dukdalven die links en rechts staan. Om te voorkomen dat het water van de Waal de benedenstad bereikt zijn keermuren geplaatst. De openingen in de keermuur, zoals bij het begin van de Lage Markt, kunnen op een beproefde traditionele methode worden gesloten: met houten schotten en daartussen paardenmest.

We gaan de Lage Markt op. Op de hoek met de Priemstraat herinnert de uithangende olifant aan een voormalige winkel in koloniale waren; nu staat het voor de naam van de huidige gebruikers, een grafische werkplaats en bronsgieterij voor kunstenaars. Zowel aan de Lage Markt als in de Priemstraat is nog een aantal in Nijmegen zeldzaam geworden houten winkelpuien te zien. Via de Priemstraat komen we aan bij het door Paul de Swaaf ontworpen gedenkteken aan de Kitty de Wijzeplaats, ter nagedachtenis aan alle tijdens de Tweede Wereldoorlog omgekomen joodse Nijmegenaren. Links, in de Nonnenstraat, staat de oudste, in 1756 gebouwde, synagoge van de stad met links daarvan het uit 1870 daterend en oriëntaals aandoend joodse schooltje. Tot 1913 is de synagoge op deze plaats in gebruik gebleven. In 2000 heeft het gemeentebestuur de synagoge teruggegeven aan de joodse gemeenschap voor een symbolisch bedrag.

We kijken de Smidstraat in. Een naam die herinnert aan vroegere tijden. In de tijd van de gilden was het gebruikelijk dat mensen met hetzelfde beroep bij elkaar in de buurt woonden. Vandaar straatnamen als Smidstraat, Brouwerstraat, Snijderstraat voor de kleermakers en Platenmakersstraat waar de harnasmakers zaten.

Via de Ganzenheuvel lopen we linksaf de Stikke Hezelstraat in. Rechts de Lange Hezelstraat, al een verbindingsweg in Romeinse tijd, is de enige middeleeuwse straat die in Nijmegen grotendeels gespaard is gebleven. Door de stichting 'De Oude Stad' wordt hard gewerkt om het middeleeuws karakter en de panden in oude luister terug te brengen. In de nauwe straten aan de rechterzijde is het plezierig om te wandelen en links en rechts te kijken naar onder andere de **St. Jacobskapel [8]**, ook wel het Glashuis genoemd, maar ook bijvoorbeeld naar de gevel van het voormalig weeshuis in de Begijnenstraat.

Links, bijna bovenaan de Stikke Hezelstraat lopen we de trappen op naar het zuiderportaal van de St. Stevenskerk. Halverwege staat het beeld van Moenen, de duivel uit het middeleeuws mirakelspel 'Mariken van Nieumeghen'. Moenen, de verpersoonlijking van het kwaad, zit in kleermakerszit met zijn rug naar de kerk. We gaan rechtsaf, langs de **Latijnse school [9]**, onder de kerkboog door, de Grote Markt op. Hier kwam Mariken tot inkeer bij het zien van het wagenspel 'Masscheroen' dat handelt over Gods barmhartigheid. Hoe liep het verder met Mariken af? Ze biecht bij de paus in Rome en krijgt als boetedoening drie ijzeren ringen om hals en armen. Nadat ze boete heeft gedaan in een klooster, bevrijdt een engel haar van haar banden. Daarna leeft Mariken nog twee jaar.

Links het **Waaggebouw [10]** uit 1612. In het gebouw bevindt zich, achter de grote deur rechts in

de gevel, de ruimte waar een van stadswege gecontroleerde weegschaal hing voor het wegen van marktwaar. De reeks gebouwen achter ons, met in het midden de kerkboog, bestond vroeger uit een open galerij waar handel werd gedreven, met daarboven over de volle breedte de Lakenhal. In deze langgerekte zaal vond de lakenhandel plaats.

De grote zaal deed ook dienst voor de feestelijke ontvangst van hoge gasten.

Rechtdoor de Burchtstraat in: het bronzen beeld uit 1956 van de hoofdfiguur van onze wandeling: Mariken van Nieumeghen van de hand van Vera Tummers-Van Hasselt. Mariken is hier uitgebeeld als een elegante enigszins weifelende verschijning, met een korf aan haar hand. Zo weergegeven doet ze denken aan de Mariken uit het begin van het toneelstuk en kan het mirakelspel beginnen.

Verderop op het kruispunt Grotestraat – Burchtstraat ligt de Blauwe Steen € Deze plek was het oorspronkelijk middelpunt van de stad. Hier kwamen de belangrijkste wegen samen. Op de Blauwe Steen werden ook vonnissen, die in de schepenhal van het stadhuis waren uitgesproken, voltrokken.

We vervolgen onze weg rechtdoor de Burchtstraat in. Aan de rechterzijde **het stadhuis van Nijmegen [11]**. Het oudste stadhuis lag in de omgeving van de Lage Markt. Het verhuisde met de verschuiving van het stadscentrum mee heuvelopwaards. In 1382 bestond volgens oude bronnen al een stadhuis op de tegenwoordige plaats. We gaan rechtsaf de Marikenstraat in, de nieuwe winkelstraat met de fraaie gevels waar u p twee niveaus kunt winkelen. Boven de winkels zijn woningen gebouwd op een seeps vormgegeven dek. Met het hernieuwde zicht op het nieuwe culturele kwartier en de Mariëburgkapel komen we uit op het begin- en tevens eindpunt van deze wandeling: **het Arsenaal (s)**.

Stadsverdeling

- S** Arsenaal
- 1** LUX
- 2** Rotterdamse Bank
- 3** Agentschap van de Nederlandsche Bank
- 4** Voormalige synagoge
- 5** Keuperstoren
- 6** Belvedere
- 7** De Stratenmakerstoren
- 8** St. Jacobskapel
- 9** Latijnse school
- 10** Waaggebouw
- 11** Stadhuis
- Informatie**
- 11** Gemeentelijk informatiecentrum Open Huis
- 12** VVV Rijk van Nijmegen
- 13** Gemeentearchief
- Dienstverlening**
- 14** Politie, district Stad Nijmegen
- 15** Postkantoor
- Gemeente**
- 11** Stadhuis, o.a. bestuur, inwoners- en wijksaken
- 16** Metterswane, o.a. Directie Grondgebied en Directie Strategie & Projecten

Cultuur & recreatie

- 17** Fietsmuseum Velorama
- 18** Museum Het Valkhof
- 19** Beeldtuin Julianapark
- 20** Stadsschouwburg
- 21** Concertgebouw De Vereniging
- 22** Kolpinghuis
- 23** Bioscopen
- 24** De Lindenberg, stedelijk centrum voor kunst & cultuur
- 25** Holland Casino

Bozienswaardigheden

- 26** Centrale Bibliotheek
- 27** Kruittoren
- 28** Rondel
- 29** Bedrijgenjies
- 30** Marienburgkapel
- 31** Protestants Weeshuis
- 32** Barbarossaruïne
- 33** St. Nicolaaskapel
- 34** Besiendersthuus
- 35** Brouwershuis
- 36** Stadsbrouwerij De Hemel
- 37** St. Stevenskerk
- 38** Synagoge
- 39** Hoogwaterrijke steiger
- 40** Labyrinth

B Busstation
 NS Centraal Station
 Wandelroute
 Fietsbrug (2002)
 0 300 m